

УДК 141.7:304

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.3.17>**Федорова Інна Валеріївна**

аспірантка кафедри філософії,
соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-6345-2309

СОЦІАЛЬНИЙ ІДЕАЛ ЯК ФАКТОР КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Метою цієї статті є розгляд проблеми формування адекватного для сучасності соціального ідеалу задля консолідації українського суспільства та уникнення часткової або тотальної його маргіналізації.

Методологія. Вирішення цієї проблеми вбачається в застосуванні холістичного підходу до багатогранного вивчення особливостей походження та формування соціального ідеалу як філософського поняття та соціального явища.

Наукова новизна. У статті зроблена спроба розглянути феномен соціального ідеалу як соціального явища, на формування якого мають вплив духовні сфери соціальної свідомості – релігія та філософія; простежено трансформацію соціального ідеалу у часі та просторі; запропоновано в якості моделі ідеал щасливої людини, який може бути консолідуючим фактором в українському суспільстві задля здійснення відродження нашої країни у післявоєнні часи.

Висновки. Соціальний ідеал є зразком чи моделлю поведінки, цінностей і устремлень, якими суспільство прагне слідувати. Він являє собою конкретні ідеї та стандарти, які вважаються бажаними та переважаючими у тій чи іншій соціальній групі чи загалом у суспільстві. Соціальний ідеал може бути пов'язаний з різними сферами життя, такими як освіта, робота, сім'я, зовнішній вигляд, відносини та ін. Він може включати ідеали успіху, краси, доброти, справедливості, свободи та інші цінності, які широко визнаються і підтримуються суспільством.

Ідеали, які існують у суспільстві, формуються під впливом різних факторів, таких як культура, релігія, історичні події та соціальні трансформації. Історія формування ідеалу соціального орієнтиру багата різними прикладами та варіантами. У різних епохах існували різні соціальні ідеали, що відбивають цінності та цілі суспільства. З часом ідеали змінювалися та еволюціонували, під впливом розвитку науки, філософії та суспільної свідомості, як було показано у статті.

У зв'язку з тим, що сучасна Україна переживає дуже потужні трансформації, одним із завдань соціально-філософської думки є формування такої моделі соціального ідеалу, яка по перше, буде сприяти послабленню маргінального аспекту в українській ментальності, а по друге, консолідації суспільства задля відбудови успішної та квітучої України у недалекому майбутньому.

У якості моделі соціального ідеалу пропонується ідеал щасливої людини з базовими цінностями – свобода, незалежність, справедливість, але й любов до себе як і до ближнього, до родини як і до Батьківщини, бо немає у світі жодної людини, яка б не хотіла бути щасливою.

У даному контексті щастя розуміється дуже широко – це й здоров'я, як фізичне, так і ментальне, це і сродна праця, душевне та щире оточення, взагалі це повнота буття, яка є запорукою суб'єктивного благополуччя з якого складається об'єктивне благополуччя всієї країни.

Ключові слова: соціальний ідеал, консолідація, ментальність, українське суспільство, маргінальність.

Вступ. Сучасна Україна переживає дуже складні та болючі процеси, які, зрештою, приведуть її до абсолютно нових та несподіваних результатів. Ми всі є свідками настільки доленосних

трансформацій, що відбуваються в політиці, економіці, релігії, науці, мистецтві, загалом суспільній свідомості, які ще довго усвідомлюватимуться, аналізуватимуться та ретельно вивчатимуться. На наших очах Україна перетворюється з об'єкта міжнародних відносин на їхнього суб'єкта, з «окраїни», провінції імперії на регіонального лідера, на повноправного члена європейської співдружності, на центр напруження політичних, економічних та культурних устремлень європейської Ойкумени.

Подібні трансформаційні процеси зазвичай ставлять перед суспільством певні проблеми, однією з яких є тотальна або часткова маргіналізація. Справа в тому, що за визначенням дослідників української ментальності, однією з характерних її рис є маргіналізм, який був сформований протягом сотень років умовним, міжцивілізаційним розломом, кордоном, що проходив Україною, розділяючи її та відокремлюючи європейську (західну) та євразійську цивілізації.

Проте, задля успішного просування суспільства до намічених грандіозних цілей необхідно не тільки чітко розуміння завдань, які стоять перед усім суспільством, а і певну мотивацію, певні умови, певні ідеї, розумні кожному пересічному українцю, які у свою чергу можуть бути дієвою профілактикою маргіналізації суспільства та значним підсилюванням тенденції до його консолідації.

Традиційно найбільш значущі цінності, якими здійснюється стимулювання індивідів до колективного докладання своїх зусиль, спрямованих на загальне благо, відбиваються у соціальному ідеалі, який існує у тому чи іншому суспільстві. Проте, успішність стимулювання індивідів залежить від змісту ідеалу, від його здатності надихати, вражати, налаштовувати на поліпшення існуючого соціального механізму. Осмислення ролі та змісту соціального ідеалу необхідне для запобігання багатьом кризовим явищам, які можуть чекати нас у повоєнний час, особливо на колишніх окупованих територіях.

У зв'язку з цим одним із актуальних завдань сучасної філософської думки може бути пошук таких соціальних ідеалів, які можуть бути легко сприйняті пасіонарною частиною населення, сприяти його консолідації та впроваджені у масову свідомість засобами освіти та масової інформації.

Мета цієї статті – розглянути проблему формування адекватного сучасності соціального ідеалу задля консолідації українського суспільства, та уникнення часткової, або тотальної його маргіналізації.

Результати дослідження. У системі суспільних відносин існує поняття, яке є індикатором життєдіяльності соціуму. Таким поняттям є соціальний ідеал, який є зразком або моделлю поведінки, цінностей та прагнень, якими суспільство бажає слідувати. Він може бути пов'язаний з різними сферами життя, такими як освіта, робота, сім'я, зовнішній вигляд, відносини тощо. Він може включати ідеали успіху, краси, доброти, справедливості, свободи та інші цінності, які широко визнаються і підтримуються в суспільстві. Але його головною цінністю є певний зміст, який складається з конкретних ідей та стандартів, які вважаються бажаними та переважними в тій чи іншій соціальній групі.

Так у культурі Стародавньої Греції часів Гомера соціальним ідеалом виступає напівбог напівлюдина, богоподібний герой з якостями моральної, шляхетної людини з одного боку, та надлюдськими здібностями – з іншого. З цих героїв вели свій родовід практично всі античні царі та взагалі вся антична аристократія. Решта населення повинна була вшановувати їх і підкорятися їхній волі згідно із законами Всесвіту. Вони служили ідеалом багатьом поколінням аристократів, і навіть багатьом поколінням простих, але вільних членів античного соціуму.

Цю ідейну світоглядну лінію у VI, а потім і у V столітті продовжили Піфагор та Платон, а потім їх багаточисельні послідовники.

Діаметрально протилежною виглядає в даному контексті концепція Аристотеля, який вважав людину істотою суто політичною. У нього індивід реалізує себе як повноцінну особистість у тому випадку, коли отримує максимальні можливості, що дозволяють трансформувати свої здібності на користь державі. Відчуття гармонії з іншими стає показником правильно обраного напрямку діяльності громадянина у його прагненні до досконалого соціального облаштування.

У Середньовіччі ідеальний соціальний устрій трактувався через призму відповідності церковним положенням. «Град земний» і «Град Божий» повинні збігтися в процесі ототожнення державних законів та Божественних моральних заповідей. Однодумці у вірі не повинні мати кардинальних протиріч задля реалізації соціальних устремлінь, їхні помисли спрямовані до здійснення вищого порядку, побудованого на істинах Писання і Переказів церкви. Влада контролюється релігійними інституціями, і, як наслідок, вона змушена приймати духовні принципи домінуючої інстанції. Соціальний ідеал, поширений у Середньовіччі, збігався з ідеями теоцентризму, зрозумілими віруючому та громадянину в одній особі.

Ідеологами християнства було сформовано та впроваджено у масову свідомість в якості етичного ідеалу космічний по своїй досяжності, образ самого Ісуса Христа, що сприяло з одного боку розвитку почуття слабкості, залежності, сорому, провини, гріховності та страху гніву божого за свою неповноцінність, з другого боку сприяло масовому розвитку чернецтва, а разом з ним ідеалу монаха-аскета, який присвятив своє життя служінню Богу, а взагалі всі ці процеси сформували таку суспільну мораль і суспільну психологію, в якій інфантилізм виступив як засіб психологічного захисту перед обличчям власної нікчемності.

Доленосний вплив на подальший розвиток європейської культури задав рух Реформації, яка трансформувала буквально всі сторони суспільного життя та деякі аспекти масової свідомості. Трансформації також зазнав і соціальний ідеал, основні риси якого відповідали духу часу та сподіванням багатьох європейських християн.

На зміну католицькому монаху-аскету приходять освічений, працьовитий та раціональний мирянин, що вільно обирає форму віросповідання – лютеранство, кальвінізм, англіканство чи пуританізм, який вільно визначається у своїй національній ідентичності і, відповідно, несе за цей вибір відповідальність, що часто межувало з ризиком і щодо втрати майна, і щодо втрати життя як такого. Остання обставина стала певним природним відбором у середовищі європейського християнства і поділом віруючих на тих, що мали зрілу самосвідомість та не боялися відповідальності за свій вибір, та на тих, що залишилися відданими імперській церкві і яких цілком влаштувало своє залежне, рабське становище. Тобто, в європейській культурі з'явилися умови розвитку індивідуалізму на тлі масового інфантилізму.

До речі, у сучасному гуманітарному знанні дуже обговорюються як феномен інфантилізму, так і феномен індивідуалізму. Психологами різних напрямів аналізуються причини їх виникнення, розвитку та результати поширення у масовій свідомості. Нас же ця тема цікавить у контексті соціально-філософському, оскільки формування того чи іншого типу посполитих пов'язане безпосередньо з домінуючою ідеологією та відповідним типом державної влади. У зв'язку з тим, що до початку реформаційного руху в Європі існувала єдина імперська католицька церква, яку підтримувала абсолютна монархія, соціальний ідеал у вигляді ченця-аскету, смиренного, слухняного, залежного, відчуженого від мирської метушні та її спокус, дуже влаштував усіх учасників авторитарної влади.

Дух Реформації пробудив у частині європейського суспільства емоційно-вольовий аспект, національну самосвідомість та прагнення самореалізації, що призвело до утворення низки національних держав, орієнтованих насамперед на «середню людину», на розвиток «середнього класу».

Так, у XVII столітті Швеція, яка прийняла лютеранство і яка раніше завжди була європейською периферією, помітно прискорює свій соціально-економічний розвиток, починає активно втручатися у велику європейську політику. *Кальвіністські* за віросповіданням Нідерланди грали одну з головних ролей у західноєвропейській та світовій економіці аж до кінця XVII століття. Промисловий переворот у Європі першим за часом відбувся в протестантській Англії. Подібного роду прикладом є також історія протестантської Пруссії, яка до середини XIX століття стала перетворюватися на головну силу Центральної Європи.

Саме релігія (насамперед американський протестантизм, зосереджений на зв'язку «євангельського» ідеалу та соціальної практики) багато в чому сформувала те сприйняття зовнішнього світу, яке Вашингтон пізніше заклав у фундамент своєї політики на світовій арені. При

цьому історія впливу релігійного світогляду на ідеологію через неї на суспільство, а в результаті і на політичний курс Сполучених Штатів, бере свій початок ще до створення самої держави США.

Дух Реформації активізував пасіонарний або «енергонадлишковий», згідно з концепцією Л. Гумельова, тип особистості, готовий до активних дій для втілення своїх ідей у життя. По суті, такими людьми рухає внутрішнє прагнення діяльності задля зміни навколишнього середовища та життя суспільства. Ці ідеї та прагнення для пасіонаріїв часто важливіші не тільки власного комфорту, але навіть власного життя, не кажучи вже про життя, спокій і комфорт оточуючих людей. Саме ця категорія людей створювала демократичні держави та освоювала Америку. З позиції соціальної психології, це зрілі особистості, які відрізняються від своїх співгромадян рядом якостей, таких як здатність до рефлексії, потреба у вільній, професійній діяльності, потреба у самовизначенні, потреба у самореалізації, сформованість емоційно-вольової сфери.

Щодо решти європейців, які залишилися вірними цінностям імперської ідеології, то їх соціальним ідеалом залишився чернець-аскет з усіма витікаючими обставинами, зі своєю мораллю та психологією. Тобто, розвитку феномену інфантилізму сприяє перш за все авторитаризм як у сімейних відносинах, так і в державних, проте розвитку феномену індивідуалізму сприяє наявність свободи вибору свого віросповідання, вибору професійної діяльності, національної ідентичності тощо.

Дух Реформації не міг не позначитися і на українському суспільстві, яке в цей період переживало не найкращі часи, перебуваючи під патронатом двох держав – Польщі та Литви. Проте своєрідність і української культури, і української релігійності, і української ментальності не сприяли таким кардинальним змінам, що відбувалися в Європі. Справа в тому, що ті цілі, які ставили перед собою ідеологи як гуманізму, так і Реформації давно були способом життя українського народу.

По-перше, українська православна церква була суто національною, тому їй не були властиві імперські амбіції католицьких прелатів, і тому вона не потребувала як змін щодо життя, звичаїв та моралі церкви, так і змін щодо її доктрин. По-друге, гасло гуманістів «Ad fontes» (Назад до джерел) не було актуальним в релігійному житті української церкви, тому що вона з самого початку по своїй суті була апостольською, тобто спиралась на Писання за грецьким каноном та на послання самих апостолів, зокрема Павла.

Як розповідають нам автори навчального посібника з Історії релігії в Україні: «Для кирило-мефодіївської традиції характерна орієнтація на раннє християнство, вшанування апостола Павла як борця за рівноправність народів. Тому не випадково ідею рівності всіх народів розвиває в своєму «Слові про закон і Благодать» перший руський митрополит Іларіон і перший руський літописець Нестор. Орієнтацією на раннє християнство можна пояснити й таке єретичне для західної і східної церков як хрещення киян у водах Почайни» [2, с. 92].

Своєрідність української церкви полягала і в тенденції створення своєї ієрархії святих, і в прагненні побудови своєї системи догматів, обрядів та богослужінь, але дуже сильними були її суперники – Рим та Константинопіль.

У київській державі Русі-України церква функціонувала в одновірній системі державно-церковних відносин, тобто мала справу лише з одновірною державною владою, з якою вона була у гармонійних відносинах. Але після татарської навали й політичного занепаду Києва церкві довелося встановлювати взаємовідносини з іноземною державною владою, до того ж спорідненою з іншою, ніж православна церква, конфесійною системою. При цьому церковно-державні відносини в умовах іноземного панування все більше залежали від самої державної влади. Церква не мала такої рівноправності, як у попередні роки її існування в Київській Русі. Тому під час визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького в середині XVII ст. головними гаслами були заклик до боротьби за «вольності» та до захисту православної віри, під якими розумілося прагнення українського народу до соціального й національного визволення.

Всі ці та багато інших подій нашої історії аж ніяк не сприяли зміцненню становища української національної церкви, тому завданнями соціальної ідеології займалися українські аристократи, тож в якості соціального ідеалу, який мав популярність серед усіх верств населення довгі роки залежності, виступав козак-воїн, борець за справедливість, за волю, за землю тощо.

Впродовж довгого часу цей ідеал надихав багато поколінь українських селян, міщан та шляхтичів, але ж з часом, внаслідок тривалої антиукраїнської політики самодержавства, внаслідок уніфікації церкви, витравлення національно-релігійних традицій та національно-визвольного руху, а також фізичного винищення носіїв ідеалу вільного та незалежного козацтва, поступово став формуватися та впроваджуватись у масову свідомість ідеал селянина-гречкосія з властивими йому рисами: хазяйновитість – консерватизм – працьовитість – миролюбство – релігійність – аполітичність – сентиментальність – відкритість – кмітливості – хитрість [1]. Саме цей ідеал був розповсюджений в Україні за радянських часів і саме з цим ідеалом українська спільнота почала свій рух до вільного та незалежного майбутнього у 1991 році.

Народ, який має в якості соціального ідеалу селянина-гречкосія приречений на другорядні ролі як у відносинах зі своїми сусідами, так і у світовому співтоваристві. Народ з таким соціальним ідеалом повільно та впевнено маргіналізується, і ми всі це спостерігали протягом всіх років незалежності.

Заради справедливості необхідно згадати дослідників української ментальності, які знаходили в ній і діаметрально протилежні риси, такі як впертість, сила волі, стійкість, мужність, волелюбність, індивідуалізм. Відомий український філософ Ю. Русов в своєму дослідженні «Душа народу і Дух нації» (1948) звертає увагу на існування в українському народі міцно поєднаних двох соціальних ідеалів: войовника-мисливця і продуцента-хлібороба, «тип динамічного козака і пасивного гречкосія. Плуг і меч є споконвічними символами нашого народу: хлібороба і войовника. Земля і залізо є однозначним символом нашої державності» [5, с. 55]. Але писав він ці свої роздуми в далекі сорокові минулого століття на території США, в той же час на нашій території через освіту та ЗМІ пропагували зовсім інші цінності, які влаштовували керівництво радянської влади та взагалі посилювали тенденції маргіналізації суспільства.

Маргіналізація – виключно негативне та вкрай небезпечне для майбутнього нації явище; вражає всі сфери суспільного життя, всі верстви соціальної структури суспільства та всі види занять людини. За змістом – це процес руйнування традиційних суспільних відносин, що проявляється у системній деградації населення; поступове і тому малопомітне погіршення стану справ у суспільстві та державі, зниження та втрата позитивних якостей, занепад, виродження та рух назад. Вона проявляється у конкретних явищах: падінні рівня життя народу, погіршенні здоров'я, ігноруванні суспільної моралі та руйнуванні системи освіти, розпаді соціальних груп «середнього класу», розриві легітимних зв'язків між інститутами влади та населенням, тотальному правовому нігілізмі і зростанні злочинності. Маргіналізація пов'язана з фальсифікацією етичних, правових та інших загальнолюдських цінностей, перетворенням людей на духовних і соціальних ізгоїв, повністю залежних від стихійних ситуацій. Але, як і у всякого явища, є позитивні моменти і в маргінальності. Маргіналам можуть бути притаманні пошук, динамізм, викликана необхідністю здатність до мобілізації власних адаптаційних потенцій, соціально ефективна поведінка .

Під час сучасної війни ми спостерігаємо як раз вираження саме позитивних рис феномена маргінальності, а також активізацію та затребуваність давно забутого соціального ідеалу – шляхетного воїна, козака-шляхтича. Це дуже важлива подія – формування прошарку кшатрійвоїнів, які бачать сенс життя у військовій службі на варті Батьківщини – яка відбувається саме в національній свідомості, що само по собі може дуже позитивно впливати на подальший розвиток української ментальності, культури, економіки тощо, але без політичної волі, без підтримки влади може зів'язати в корені.

Як визначає дослідниця національної ментальності Т.М. Поплавська: «Зараз настав час для кардинальних змін і ця війна, що сколихнула величезні маси населення, якнайкраще сприяє соціально-психологічному перевороту у свідомості наших громадян. Жити за старим

принципом неможливо ні за якого насильства, але усвідомлення цієї безвиході є прерогативою сильного характеру і ясного розуму. Мета сьогодні – усвідомлення можливого інтенсивного пошуку альтернатив розвитку, пошуку ідеї, яка б об'єднала народ, у складі якого живе багато націй. В цих умовах важливим є не тільки те, на якій саме мові розмовляти, а що саме можна на ній сказати» [4].

Відродження в якості соціального ідеалу образу козака-шляхтича дасть імпульс до підвищення національної самооцінки, самоповаги та національного патріотизму, що так вкрай необхідно всім представникам української нації де б вони зараз не були. Але нам треба думати і про майбутнє, про життя у повоєнні часи, про соціальний ідеал, який би однаково надихнув мешканців як західних, так і східних регіонів, виступаючи деяким об'єднуючим фактором всього українського суспільства.

У зв'язку з цим доречно буде згадати про дуже важливу форму української національної енергії – інтелектуальну. Як писав у свій час Ю. Липа: «Вона завжди є обіч або на другім плані інших форм енергії, вона разом із мистецькою енергією встановлює певність і рівновагу дії українських речей. Вона усвідомлює традиції і шукає закликів Провидіння, завжди до останнього століття слухняна його наказам. І в ній є завершення великої будівлі української солідаристичної культури!» [3, с. 142]. Саме ця енергія і повинна формувати правлячу та інтелектуальну еліту, яка по сутності своїй повинна відповідати сучасним викликам, а як відомо, квінтесенцією інтелектуальної енергії завжди виступала філософія.

Українська філософська думка формувалась як своєрідна, оригінальна та унікальна, а самим аутентичним філософом був і є Григорій Сковорода, який залишив своїм нащадкам багато глибоких ідей на всі випадки життя. Щодо соціального ідеалу, то й тут наш Сократ подбав, сформулювавши образ гармонійної, тобто щасливої людини. Наскільки цей образ відповідає духу часу? Здається, що так, бо немає у світі людини, яка б не хотіла бути щасливою. Проблема ж у тому, що люди спотворено розуміють природу щастя і тут як раз думки філософа є дуже актуальними. Його антропологія за своїм характером кордоцентрична, тому основним поняттям в ній є поняття серця. «Усяк є те, яке серце в ньому», – говорить він; всьому в людині голова є серце – воно і є справжня людина». Серце є такий осередок у людині, що «всі наші члени мають у серці свою сутність» [6, с. 155]. Сковорода йде навіть далі: «вся зовнішня зовнішність у людині є не що інше, як маска, що прикриває кожен член, потаємний у серці ніби в насінні». Наведемо з численних висловлювань щодо цього питання Сковороди ще одне місце: «Що є серце, якщо не душа? Що є душа, якщо не бездонна думок безодня? Що є думка, якщо не корінь, насіння і зерно всієї нашої плоті-крові та іншої зовнішності?». «Думка є таємна пружина всієї нашої тілесної машини» [там само].

Все це є своєрідна метафізика людини, що надзвичайно близька до біблійної антропології з безперечними нотками антропології Філона, але близька і до тих вчень XVIII століття, які завершилися побудовою поняття «несвідомої» сфери в людині. Є у Сковороди і нотки платонівської антропології – зокрема, вчення про «еротичну» природу прагнень наших. «Не любить серце, не бачачи краси», зауважує в одному місці Сковорода. До цієї естетичної формули приєднується вчення, яке лягло в основу етики Сковороди, – що ми любимо у своїй глибині лише те, що нам «сродно», – у дотриманні «таємного закону ества людини», полягає етика Сковороди, що дуже наближається до стоїчного принципу «жити за природою». Згідно з думкою філософа, у людині живе таємне «керівництво блаженної натури», і «треба тільки не заважати премудрості, яка живе в нас». Є в глибині кожної людини таємний закон її зростання, – треба, перш за все, «знайти самого себе». Всі страждання і муки, через які проходить людина, походять тільки з того, що людина живе гидко тому, до чого вона створена. «Яка мука, каже Сковорода, працювати у нерідній справі». Поняття «сродства» чи дотримання свого покликання стає ще одним із центральних у філософії Сковороди: «...природа і спорідненість означають вроджене Боже благословення, таємний Його закон, всім творінням управляючий». Треба «насамперед знайти у собі іскру істини Божої, а вона, освятивши нашу темряву, пошле нас до священного Силоаму», тобто очистить нас.

Таким чином, щаслива людина, на думку Сковороди, це така людина, яка пізнає себе впродовж свого життя, прагне знайти своє місце в соціумі, своє призначення, займається сродною працею, живе в любові, в істині, а значить і в благодаті.

До речі, в сучасній західній психології дуже активно обговорюється поняття «суб'єктивне благополуччя». Суб'єктивне благополуччя особистості пов'язане з задоволеністю у різних сферах життя – у навчанні, спілкуванні, соціальних відносинах, праці, а також у культурній, економічній, релігійній, політичній сферах діяльності людини. Поняття задоволеності та благополуччя людини будується на суб'єктивному емоційно забарвленому ставленні до змістовної сторони подій та явищ. Внутрішній комфорт, духовна рівновага, задоволеність якістю життя дозволяють людині відчувати себе щасливою. Це, своєю чергою, робить суб'єктивне благополуччя особистості емоційно-позитивним. Разом з цим існує, і доволі широко розповсюджене, об'єктивне благополуччя. Воно мало пов'язане із відчуттям особистого благополуччя конкретної людини. Так, людина з вищою освітою, гарною роботою та непоганим рівнем заробітної плати, прекрасними умовами життя почувається нещасною. Людям з боку ця людина представляється «щасливою», проте, її саму багато чого не влаштовує у своєму житті (освіта та спеціальність здобуті на вимогу батьків, умови роботи не дозволяють відпочивати бажаним чином, жінка чи чоловік виявилися зовсім чужими або взагалі немає супутника, немає рідної душі поруч, тощо). У такому випадку людина просто відчуває себе нещасною.

Отже, щастя це – стан людини, який відповідає найбільшій внутрішній задоволеності умовами свого буття, яка обумовлена повнотою та осмисленістю свого життя через здійснення свого людського призначення, або, як казав Григорій Сковорода, щастя не треба шукати за морем, у палацах, «прибутковому місці», «пригожему обличчі», «прибутковому званні», його не випросиш і не купиш за гроші. Щастя – це «царство боже», і воно знаходиться «всередині нас», його потрібно шукати в самому собі, у своєму серці та у своїх думках.

Як звісно, починаючи з 2006 року Фондом нової економіки (New Economics Foundation) проводиться дослідження добробуту людей та стан навколишнього середовища в різних країнах світу, за допомогою Міжнародного індексу щастя (Happy Planet Index). Головне завдання індексу – відобразити «дійсний» добробут націй. Для порівняння рівня життя в різних країнах використовуються значення ВВП на душу населення або ІЛР (Індекс Людського Розвитку), але ці індекси не завжди можуть відобразити реальний стан речей. Зокрема, порівняння значення ВВП вважається недоречним, оскільки кінцева мета більшості людей не бути багатими, а бути щасливими та здоровими.

МІЩ ґрунтується на загальних утилітарних принципах – більшість людей хоче прожити довге та повноцінне життя, а країни прагнуть зробити все можливе для досягнення максимального благополуччя своїх громадян, розумно використовуючи наявні ресурси та не завдаючи шкоди навколишньому середовищу. Тепер давайте заглянемо у список країн, які були досліджені у 2006 році. Україна займає в ньому 174 місце, індекс щастя – 22,21! Гірше справи тільки у Конго, Бурунді, Свазіленд та Зімбабве. У 2009 році Україна займала вже 95 місце серед 143 країн світу з індексом 38,1. У 2017 році – 132 місце серед 155 країн світу, у 2018 році – 138 місце серед 156 країн, у 2022 році – 98 місце серед 146 країн світу.

Як бачимо, згодом, ми піднялися на 40 позицій, порівняно з 2018 роком, але ці цифри свідчать нам про те, що щастя пересічних українців ніколи не було стратегічною метою нашої держави. Отже, нам вкрай необхідно активно формувати в масовій свідомості соціальний ідеал, основними якими було б щастя і все, що до нього наближає – свобода, незалежність, справедливість, любов до себе, своєї сім'ї, праці, свого ближнього, далекого, країни в цілому.

Висновки. Соціальний ідеал є зразком чи моделлю поведінки, цінностей і устремлінь, яким суспільство прагне слідувати. Він являє собою конкретні ідеї та стандарти, які вважаються бажаними та переважними у тій чи іншій соціальній групі чи загалом у суспільстві. Соціальний ідеал може бути пов'язаний з різними сферами життя, такими як освіта, робота, сім'я, зовнішній вигляд, відносини та ін. Він може включати ідеали успіху, краси, доброти, справедливості, свободи та інші цінності, які широко визнаються і підтримуються у суспільстві.

Ідеали, які існують у суспільстві, формуються під впливом різних факторів, таких як культура, релігія, історичні події та соціальні трансформації. Історія формування ідеалу соціального орієнтуру багата різними прикладами та варіантами. У різних епохах існували різні соціальні ідеали, що відбивають цінності та цілі суспільства. З часом ідеали змінювалися та еволюціонували, під впливом розвитку науки, філософії та суспільної свідомості, як було показано у статті.

У зв'язку з тим, що сучасна Україна переживає дуже потужні трансформації, одним із завдань соціально-філософської думки є формування такої моделі соціального ідеалу, яка по перше, буде сприяти послабленню маргінального аспекту в українській ментальності, а по друге, консолідації суспільства задля відбудови успішної та квітучої України у недалекому майбутньому.

В якості моделі соціального ідеалу пропонується ідеал щасливої людини з базовими цінностями – свобода, незалежність, справедливість, але й любов до себе як і до ближнього, до родини як і до Батьківщини, бо немає у світі жодної людини, яка б не хотіла бути щасливою.

В даному контексті щастя розуміється дуже широко – це й здоров'я, як фізичне, так і ментальне, це і сродна праця, душевне та щире оточення, взагалі це повнота буття, яка є запорукою суб'єктивного благополуччя з якого складається об'єктивне благополуччя всієї країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Візниця Ю.В. Національна ментальність та риси її українського виміру. URL: <https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2010/04/>
2. Історія релігії в Україні. Навчальний посібник. За ред. А.М. Колодний, П.Л. Яроцький. К.: Т-во «Знання», 1999. 735 с.
3. Липа Ю. Призначення України. Нью-Йорк: «Говерля», 1953. 307 с.
4. Поплавська Т.М. Щодо дослідження національної ментальності: ціннісний аспект. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2023. № 2. С. 50–56.
5. Русов Д.Ю. Душа народу і Дух нації. Філадельфія.: «Америка», 1948. 153 с.
6. Сковорода Г.С. Твори в двох томах. Київ: Наукова думка, 1973 р. Т. 1. 532 с.

REFERENCES

1. Viznytsya YU.V. Natsional'na mental'nist' ta rysy yiyi ukrayins'koho vymiru. [National mentality and features of its Ukrainian dimension] URL: <https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2010/04/>
2. Istorya relihiyi v Ukrayini. Navchal'nyy posibnyk [History of religion in Ukraine]. Za red. A.M. Kolodnyy, P.L. Yarots'kyu. Kyuyiv.: T-vo "Znannya", 1999. 735 s.
3. Lypa YU. Pryznachennya Ukrayiny [Destination of Ukraine]. N'yu-York: "Hoverlya" 1953. 307 s.
4. Poplavs'ka T.M. Shchodo doslidzhennya natsional'noyi mental'nosti: tsinnisnyy aspekt [Regarding the study of national mentality: a value aspect]. *Perspektyvy. Sotsial'no-politychnyy zhurnal*. 2023. № 2. S. 50–56.
5. Rusov D.YU. Dusha narodu i Dukh natsiyi [The soul of the people and the Spirit of the nation]. Filadel'fiya: "Ameryka", 1948. 153 s.
6. Skovoroda H.S. Tvory v dvokh tomakh [Works in two volumes]. Kyuyiv: Naukova dumka, 1973 r. T. 1. 532 s.

Fedorova Inna Valeriivna

Postgraduate Student at the Department of Philosophy,
Sociology and Management of Sociocultural Activities
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6345-2309

SOCIAL IDEAL AS A FACTOR OF CONSOLIDATION OF UKRAINIAN SOCIETY

The purpose of this article was to consider the problem of forming an adequate modern social ideal for the purpose of consolidating Ukrainian society and avoiding its partial or total marginalization.

***Methodology.** The solution to this problem can be seen in the application of a holistic approach to the multifaceted study of the peculiarities of the origin and formation of the social ideal as a philosophical concept and social phenomenon.*

***Scientific novelty.** The article attempts to consider the phenomenon of the social ideal as a social phenomenon, the formation of which is influenced by the spiritual spheres of social consciousness – religion and philosophy; traced transformation of the social ideal in time and space; the ideal of a happy person, who can be a consolidating factor in Ukrainian society for the revival of our country in post-war times, is proposed as a model.*

***Conclusions.** A social ideal is a pattern or model of behavior, values, and aspirations that society aspires to follow. It represents specific ideas and standards that are considered desirable and preferred in one or another social group or in society in general. A social ideal can be related to various areas of life, such as education, work, family, appearance, relationships, etc. It can include ideals of success, beauty, kindness, justice, freedom and other values that are widely recognized and supported in society. The ideals that exist in society are formed under the influence of various factors, such as culture, religion, historical events and social transformations. The history of the formation of the ideal of a social reference point is rich in various examples and options. In different eras, there were different social ideals that reflect the values and goals of society. Over time, the ideals changed and evolved, influenced by the development of science, philosophy and social consciousness, as shown in the article. In connection with the fact that modern Ukraine is experiencing very powerful transformations, one of the tasks of socio-philosophical thought is the formation of such a model of the social ideal, which, firstly, will contribute to the weakening of the marginal aspect in the Ukrainian mentality, and secondly, the consolidation of society for the sake of reconstruction successful and prosperous Ukraine in the near future. As a model of the social ideal, the ideal of a happy person with basic values is offered – freedom, independence, justice, but also love for oneself as well as for one's neighbor, for family as well as for the Motherland, because there is not a single person in the world who does not want to be happy. In this context, happiness is understood very broadly – it is health, both physical and mental, it is related work, a spiritual and sincere environment, in general, it is the fullness of being, which is a guarantee of subjective well-being, which consists of objective well-being the whole country.*

***Key words:** social ideal, consolidation, mentality, Ukrainian society, marginality.*